

Vlaanderen
is erfgoed

Opheffingsdossier

Zwarte walnoot bij
de brouwerij Sint-Michiel in Lichtervelde

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Opheffingsdossier:

Zwarte walnoot bij de brouwerij Sint-Michiel, Lichtervelde, Marktplaats 12
- monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/36011/104.1

1/06/2022

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	5
1.3.	Historiek van het beschermings- en beheersdossier	5
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	6
2.	Evaluerend gedeelte	6
2.1.	Evaluatie van de opheffing van de bescherming	6
2.2.	Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan	7
2.3.	Motivering van de afbakening van de opheffing	7
2.4.	Juridische toestand	7
2.4.1.	Adres en kadaster	7
2.4.2.	Onroerend Erfgoed:	7
2.4.3.	Omgeving:	8
2.4.4.	Natuur en bos:	8
2.4.5.	Water:	8
3.	Bronnen	8
3.1.	Archieven	8
3.2.	Digitale bronnen.....	8
4.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	9
4.1.	Omgevingsplan	9
4.2.	Fotobijlage	9
4.3.	Documentatie	9

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Dit is het inhoudelijk dossier bij het opheffingsbesluit van 'Zwarte walnoot bij de brouwerij Sint-Michiel' in Lichtervelde. De opheffing van de bescherming kadert in de herziening van het beschermde erfgoedbestand, zoals ingeschreven in de Beleidsnota Onroerend Erfgoed (2019-2024) van minister Matthias Diependaele.

De bescherming van de 'Zwarte walnoot bij brouwerij Sint-Michiel' werd onderzocht in het project 'Aangetaste en verdwenen beschermingen' (2020-2021).¹ Hierin zijn beschermingen onderzocht van bouwkundig, houtig en landschappelijk erfgoed met een twijfelachtige fysieke toestand. Het onderzoek had een drieledige bedoeling:

- Nagaan wat de huidige fysieke toestand van het beschermde erfgoedobject is en in hoeverre het nog beantwoordt aan de toestand waarin het werd beschermd
- Achterhalen welke de oorzaken zijn van eventuele veranderingen
- Een beslissing nemen over de bescherming van het erfgoedobject

Het onderzoek leverde voorstellen op voor de opheffing en wijziging van beschermingen:

- 44 volledige opheffingen van beschermingen
- 1 gedeeltelijke opheffing van een bescherming
- 3 wijzigingen van beschermingen, namelijk de regularisering van de verplaatsing van een beschermd erfgoedobject

Deze opheffingen en wijzigingen worden gefaseerd uitgevoerd. Het eerste pakket dat hier wordt voorgelegd bevat beschermde erfgoedobjecten

- Die onherstelbaar zijn aangetast of verdwenen door een calamiteit
- Waarvan de erfgoedwaarden zijn verdwenen of onherstelbaar aangetast na werken die zijn vergund door het agentschap Onroerend Erfgoed of zijn voorgangers

Voor vier dossiers in dit eerste pakket wordt de opheffing of wijziging van de bescherming voorgesteld omdat het beschermde onroerend goed met toelating van het agentschap Onroerend Erfgoed of zijn rechtsvoorgangers verplaatst werd en

- het beschermde onroerend goed op de nieuwe locatie opnieuw beschermd werd. De bescherming op de oorspronkelijke locatie wordt om die reden opgeheven.
- de verplaatsing noodzaakt een wijziging van het oorspronkelijk beschermingsbesluit. Het beschermingsbesluit wordt aangepast in functie van een bescherming op de nieuwe locatie.

Hierna volgen nog twee pakketten:

- bouwkundig en landschappelijk erfgoed waarvan de toestand problematisch was op het moment van bescherming
- bouwkundig erfgoed dat gesloopt is

1.1. Situering

De groeiplaats van de afgestorven zwarte walnoot situeert zich in de semi-publieke tuin van de voormalige brouwerij Sint-Michiel op de Marktplaats in Lichtervelde. De verbouwde bedrijfsgebouwen van de voormalige brouwerij bevinden zich in de dorpskern, ten zuidwesten van de kerk. De groeiplaats van de verdwenen boom is ten noordwesten van deze bedrijfsgebouwen.

De 'Zwarte walnoot bij de brouwerij Sint-Michiel' werd beschermd als monument op 15 december 1982. De zwarte walnoot werd beschermd omwille van het algemeen belang

---

¹ Voor meer informatie over dit onderzoeksproject verwijzen we naar het online onderzoeksrapport 'Beschermd, beschadigd, verdwenen. Onderzoek en evaluatie van ernstig aangetast en verdwenen beschermd erfgoed' [<https://oar.onroenderfgoed.be/item/6378>]

gevormd door de artistieke, in casu esthetische waarde.² Enkel de boom werd beschermd als monument.

1.2. Historisch overzicht

De bedrijfsgebouwen van brouwerij Sint-Michiel (adrespunt Marktplaats 12) werden opgetrokken in het vierde kwart van de 19de eeuw maar het oorspronkelijke woningbestand (adrespunten Marktplaats 11-12) zou teruggaan tot circa 1825. Het is aannemelijk dat de vroegste tuinaanleg bij deze site in dezelfde periode tot stand kwam. De brouwerswoning (adrespunt Marktplaats 11) werd in 1993 vervangen door een appartementsgebouw. De zwarte walnoot in de tuin werd in 1999 door een blikseminslag getroffen en nadien geveld. Het valt niet uit te sluiten dat de boom een oorspronkelijk vroeg 19de-eeuws exemplaar was. Er is voor zover bekend geen onderzoek verricht naar de effectieve ouderdom van de boom. Het is merkwaardig dat de boom blijkbaar de vernielingen van het dorp tijdens de Eerste Wereldoorlog heeft doorstaan. De historiek van de brouwerij kan gelezen worden in de Inventaris Onroerend Erfgoed.³

De boom was een dominant solitair exemplaar in de tuin achter de brouwerswoning (figuur 1, bijlage 4.3 documentatie). Op basis van de vroegst beschikbare zwart-wit orthofoto's (periode 1971) en foto's uit het archief Onroerend Erfgoed (periode 1974 en 1979) kan worden opgemaakt dat de opgaande boom een brede kroon had (figuur 2, 3, 4 en 5, bijlage 4.3 documentatie). Het ging om een vrij zeldzaam exemplaar van zwarte walnoot (*Juglans nigra*).

In het inhoudelijk dossier bij de bescherming in 1982 worden geen exacte meetgegevens vermeld, noch de boomhoogte noch de stamontrek. Ook in de Beltrees-databank is de boom niet geregistreerd. De omvang van de boom zou in 1978, voor de uiteindelijke bescherming, naar verluidt ongeveer 5m25 zijn geweest.⁴

1.3. Historiek van het beschermings- en beheersdossier

De bescherming van de boom is in 1974 aangevraagd door pastoor Antoon Deschrevel, corresponderend lid bij de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, blijkbaar op verzoek van de lokale heemkundige Georges Vandewalle. Men meende toen dat het om een 'Japanse noteboom' (*Ginkgo biloba*) ging. Na verzoek van de voorzitter van de Provinciale Commissie voor Monumenten en Landschappen West-Vlaanderen, is in 1978 door ingenieur Luc Constandt een verslag opgesteld waarin de boom als zwarte walnoot werd omschreven. Landschapsarchitect Willy Adriansens van de Brugse stedelijke Plantsoenendienst determineerde de boom en verzamelde enkele dendrologische gegevens over de betreffende boomsoort. Het verslag vermeldt dat de boom een grote landschappelijke waarde heeft voor het Marktplein en met zijn machtige kroon de kleine straatjes die naar Markt leiden, domineert.

In zitting van 30 oktober 1978 sprak de Provinciale Commissie voor Monumenten en Landschappen zich gunstig uit voor de bescherming van de boom. Op 17 januari 1979 antwoordde de Rijksdienst voor Monumenten en Landschapszorg dat de bescherming als monument zal worden ingezet. Ook in het dossier beëindigd onderzoek van 23 maart 1982

---

² Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: *Opgaande Zwarte walnoot bij brouwerij Sint-Michiel* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/12649> (Geraadpleegd op 03-03-2022)

³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: *Notariswoning* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/24100> (Geraadpleegd op 01-03-2022)

⁴ In een anonieme aantekening uit deze periode (zeker na begin 1979) wordt gesteld dat de diameter van de stam op 1 m hoogte ongeveer 1,2 m bedraagt. Elders wordt ook melding gemaakt van een aanzienlijke boomhoogte van 32 m.

is nog verkeerdelijk sprake van een 'Japanse noteboom', terwijl de wetenschappelijke naam van de boom (*Juglans nigra*) wel correct is.

Uit 1985 is een eerste dossierstuk in verband met het beheer bewaard in het archief Onroerend Erfgoed. Het betreft een advies rond boomverzorgende werken, die zouden uitgevoerd worden door bomendeskundige Arthur De Haeck van het Bestuur voor Monumenten en Landschappen (figuur 6 en 7, bijlage 4.3 documentatie). In 1986 worden opnieuw boomverzorgende werken uitgevoerd, ditmaal in aanbesteding via spoedprocedure, waarbij in de kroon wordt gesnoeid en waarbij de standplaats van de boom wordt verbeterd. Er wordt ook dode schors verwijderd.

Op 8 augustus 1999 wordt de boom door een blikseminslag getroffen (figuur 8, bijlage 4.3 documentatie). De inslag veroorzaakte een brand in de holle stam en rukte een zware zijtak af. De boom werd ook doormidden gespleten. Er is op 9 augustus 1999 een gedetailleerd boomtechnisch onderzoek uitgevoerd door landschapsdeskundige Filip Lievens in samenwerking met bomendeskundige Arthur De Haeck, waaruit ook blijkt dat ingevolge de blikseminslag ter hoogte van de geëxplodeerde takkenbasis, brokstukken tot halweg de Marktplaats werden weggeslingerd. Omwille van het directe gevaar van schade aan omliggende gebouwen (deels uitgescheurde en deels bewaarde hoofdspillen in een resterende onevenwichtig verdeelde kruin, scheuren in de stam) werd onmiddellijk en bij hoogdringendheid beslist dat de overgebleven delen van de boomkruin konden gedemonteerd worden (figuur 9, bijlage 4.3 documentatie). In de lijn van deze beslissing geeft de administratie op 20 september 1999 toelating om de beschadigde hoofdtakken terug te brengen tot de stam, omwille van de gevaarstoestand waarin de boom verkeert. Er wordt geëvalueerd dat de vitaliteit van de boomkruin op geen enkele wijze kan worden gevrijwaard en ook dat de stabiliteit van de boom niet kan worden hersteld. In een latere fase werd de resterende stam geveld en werd ook het wortelstelsel geroid.

Heden is van de oorspronkelijke boom niets meer bewaard gebleven. Enkele meters ten zuidwesten van de vroegere plantlocatie is later een nieuwe opgaande eik geplant.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De huidige fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit opheffingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 3 maart 2022. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de opheffing.

Een blikseminslag in de kroon in 1999 heeft de boom in sterke mate vernield, waarna de zijtakken tot op de stam werden teruggezet. Kort nadien werd de beschadigde boom geveld en het wortelstelsel geroid. Sinds de velling en de rooiing van het wortelstelsel kort na 1999 blijft niets meer over van de boom.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming

De zwarte walnoot bij de voormalige brouwerij Sint-Michiel werd op 15 december 1982 beschermd omwille van het algemeen belang gevormd door de artistieke waarde, in casu esthetische waarde. De erfgoedwaarden werden gemotiveerd vanuit het feit dat de machtige kruin van deze zeldzame boom het beeld van het Marktplein beheerst.

De zwarte walnoot werd op 8 augustus 1999 door een blikseminslag getroffen. Op 20 september 1999 werd toelating gegeven om de beschadigde hoofdtakken terug te brengen

Opheffingsdossier: Zwarte walnoot bij de brouwerij Sint-Michiel, monument

tot de stam. Gezien de boom niet langer levensvatbaar werd geacht, werd in een latere fase beslist ook de resterende stam te vellen en het wortelstelsel te rooien.

De boom is niet meer in leven en is volledig verdwenen.

De esthetische waarde van de boom is door de blikseminslag in 1999 en het daaropvolgende vellen en rooien volledig verloren gegaan.

De bescherming als monument van de zwarte walnoot wordt opgeheven omdat de erfgoedwaarden onherstelbaar aangetast of verloren zijn gegaan.

2.2. Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan

De erfgoedwaarde, namelijk de esthetische waarde, is door het ontkronen en het finaal afsterven van de boom na de blikseminslag in 1999 volledig verloren gegaan. Het beschermingsdossier en het opheffingsdossier van de boom bij de brouwerij Sint-Michiel registreren in voldoende mate de erfgoedwaarde die verloren is gegaan. Er zijn bijgevolg geen bijkomende maatregelen vereist voor de registratie van de erfgoedwaarden of het behoud van erfgoedelementen in een onroerenderfgoeddepot.

2.3. Motivering van de afbakening van de opheffing

De bescherming als monument van de zwarte walnoot bij de brouwerij Sint-Michiel (besluit zonder plan), Marktplaats 12, wordt geheel opgeheven. De kadastrale percelen gevat door de opheffing zijn opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Adres en kadaster

De zwarte walnoot bij de voormalige brouwerij Sint-Michiel werd beschermd als monument met volgende adres – en kadastragegevens: Marktplein 11, Lichtervelde, bekend ten kadaster: Lichtervelde, 1e afdeling, sectie F, perceelnummer 238H.

Vandaag is dat: Marktplaats 12, Lichtervelde, bekend ten kadaster: Lichtervelde, enige afdeling, sectie F, perceelnummers 240T (deel), 240V (deel) en 244M (deel).

2.4.2. Onroerend Erfgoed:

De 'Opgaande zwarte walnoot bij brouwerij Sint-Michiel' is een beschermd monument: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/12649> (beschermd bij besluit Vlaamse Regering van 15 december 1982).

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit opheffingsdossier over gaat.

Beschermd erfgoed:

- /

Vastgesteld bouwkundig erfgoed:

/

Vastgestelde archeologische zone:

- /

Wetenschappelijke erfgoedinventaris:

Opheffingsdossier: Zwarte walnoot bij de brouwerij Sint-Michiel, monument

- opgenomen in de landschapsatlas als landschappelijke element:
  - o 'Opgaande Zwarte walnoot bij brouwerij Sint-Michiel':
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/308083>
- opgenomen als bouwkundig element:
  - o 'Bedrijfsgebouwen van brouwerij Sint-Michiel':
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/51671>

Beheersplan:

- /

2.4.3. Omgeving:

Gewestplan Roeselare-Tielt (vastgesteld op 17 december 1979):

- De brouwerijgebouwen en de tuin met plantlocatie van de boom zijn gelegen in 'woongebied'.

Ruimtelijke uitvoeringsplannen:

- Voor het dorpscentrum is een herzien Bijzonder Plan van Aanleg (ministerieel besluit 24 september 1997) van kracht, getiteld 'BPA Kom der Gemeente'. De plantlocatie is gelegen in zone 5 bestemd voor private tuinen, overgaand in zone 1 bestemd voor woonfuncties (reeds gerealiseerd).

2.4.4. Natuur en bos:

De brouwerijgebouwen en de tuin met plantlocatie van de boom zijn niet afzonderlijk gekarteerd op de Biologische waarderingskaart.

2.4.5. Water:

De grotendeels overwelfde bovenloop van de Handzamevaart (VHA 1208) is in de nabije omgeving van de brouwerijgebouwen en de tuin met plantlocatie van de boom gecatalogeerd als waterloop van tweede categorie.

3. BRONNEN

3.1. Archieven

Archief Onroerend Erfgoed:

Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen, Beheersarchief, Zwarte walnoot.

3.2. Digitale bronnen

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022: *Opgaande Zwarte walnoot bij brouwerij Sint-Michiel* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/308083> (Geraadpleegd op 03-03-2022)

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022: *Opgaande Zwarte walnoot bij brouwerij Sint-Michiel* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/12649> (Geraadpleegd op 03-03-2022)

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022: *Bedrijfsgebouwen van brouwerij Sint-Michiel* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/51671> (Geraadpleegd op 03-03-2022)

Opheffingsdossier: Zwarte walnoot bij de brouwerij Sint-Michiel, monument

Anon. (B.W.): Bliksem velt eeuwenoude notelaar, krantenartikel De Weekbode, 10 augustus 1999

Tea-room - Bistro - Traiteur 'De Notelaar' - historiek [online]
<https://denotelaar.net/historiek.html> (Geraadpleegd op 03-03-2022)

4. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

4.1. Omgevingsplan

4.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

4.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk opheffingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archieffoto's, bouwplannen, kadastrmutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.